
TWEE SCHRIJFSTERS EN McCARTHY

M. L. WAALDIJK

In 1976 werken twee Amerikaanse schrijfsters die beiden direct, zij het op totaal verschillende manieren, bij de McCarthy-periode betrokken waren aan een terugblik op die tijd. Lillian Hellman, toneel-schrijfster, geeft het derde deel van haar memoires uit onder de titel *Scoundrel Time*¹ en de kunst-critica en recensente Diana Trilling is bezig met de gebundelde heruitgave van een aantal van haar artikelen. Beide boeken zullen bij de zelfde uitgever uitkomen. De herinneringen van Hellman verschijnen het eerst. Zij bevatten kritiek op de toenmalige stellingname van Trilling tegenover McCarthy. Trilling wil daar in haar boek op antwoorden. De uitgever eist echter van haar dat ze de passages over Hellman afzwakt. Trilling weigert en de uitgever weigert alsnog haar boek uit te geven. Ruim twintig jaar eerder zou uit het bovenstaande met vrij grote zekerheid op te maken zijn geweest wie van de twee auteurs de felste anti-communiste was. Tijdens de heksenjacht op iedereen met vermeende communistische sympathieën kon een uitgever het zich niet permitteren een auteur wegens anti-communisme uit zijn fonds te verwijderen. In de jaren '70 is deze voorspelbaarheid verdwenen. Ten opzichte van 1952 is de situatie dan ook omgekeerd: Lillian Hellman nam het voor de slachtoffers van McCarthy op, terwijl Diana Trilling naar een nieuwe uitgever moet zoeken omdat zij van haar anti-communisme geen lettergreep wilde terugnemen.

Men kan zich afvragen hoe hier en tijdens McCarthy de werking van de vrije markt en de officiële censuur zich onderling verhielden. Het is echter interessanter om de vraag te onderzoeken welke rol de verhoren door de senaatscommissie onder McCarthy en door het House Committee on Un-American Activities (HUAC) in de intellectuele geschiedenis van de Verenigde Staten hebben gespeeld. De discussies over de vraag hoe groot het gevaar van respectievelijk het communisme en het McCarthy-isme voor de Amerikaanse geestelijke vrijheid eigenlijk geweest zijn werden al vele malen gevoerd. De twee schrijfsters lijken er niet moe van te zijn geworden; zowel Hellman als Trilling, die inmiddels een andere uitgever gevonden heeft², betreden het strijdperk met verve. Geen van beiden onderschatten het historisch belang

dat aan hun standpunten gehecht kan worden. Ten eerste de argumenten van Hellman. Zij vertelt dat toen ze in 1952 verhoord werd door het HUAC, ze geen beroep wilde doen op het Vijfde Amendement. Dit Amendement geeft getuigen de mogelijkheid te weigeren een voor henzelf belastende verklaring af te leggen. Veel (ex-)communisten hadden hiervan gebruik gemaakt omdat iedere andere manier om zich te onttrekken aan een verklaring over het eigen lidmaatschap van de Communistische Partij van de Verenigde Staten (CPUSA) met een gevangenisstraf wegens minachting van het Congres kon worden bestraft. Daarmee laadde de getuige echter de verdenking op zich iets te verbergen te hebben en zich voor zijn verleden te schamen. Hellman wilde deze lafhartige schijn vermijden. In een brief aan het HUAC bood ze aan geen beroep te doen op het Vijfde Amendement, mits het comité beloofde geen vragen te stellen over derden. Over haar eigen activiteiten en opvattingen wilde ze ten allen tijde open kaart spelen. Het zou echter tegen haar opvattingen over eer en fatsoen ingaan om verklaringen over onschuldige vrienden af te leggen: "I can not and will not cut my conscience to fit this year's fashion."³ In hoeverre ze met deze brief een kleine heldendaad verrichte — zoals zij zelf en de inleiding bij haar memoires suggereren — blijft natuurlijk de vraag. In *Encounter* van februari 1977 wijst Sidney Hook er op, dat zij niet de eerste was die zo stelling nam.⁴ Bovendien liep zij weinig extra risico; toen het HUAC weigerde aan haar 'mits' te voldoen deed zij alsnog een beroep op het Vijfde Amendement. De toon voor haar verdediging toen en later was hiermee echter gegeven. Hellman was en bleef trots op haar opvattingen. Het gebruik dat daarvan door communisten zou zijn gemaakt viel buiten haar verantwoordelijkheid. Met een onwaarschijnlijk naïef aandoende onwetendheid, die door Hook terecht geheld wordt, zegt ze niet in politiek geïnteresseerd te zijn geweest en als een eenling door haar tijd te zijn gegaan.

Van deze zeer persoonlijke en a-politieke verdediging gaat ze in het slot van haar boek over tot de aanval op het anti-communisme. Hier is haar analyse veel breder. De anti-communisten die McCarthy steunden of tenminste weigerden te veroordelen hebben de Verenigde Staten veel schade berokkend, omdat zij een sfeer van angst en verdachtmaking en een militant anti-communisme creëerden. Zij hebben zich met open ogen in de armen van allerlei CIA-organisaties gestort en zo bijgedragen aan de bewustzijnsvernaauwing die uiteindelijk tot Vietnam heeft geleid. Deze fouten worden daarbij niet eens toegegeven. Hellman meent dat ook zij een vergissing heeft gemaakt, en wel in de beoordeling van de Sowjet-Unie, maar dat deze vergissing haar land tenminste geen schade heeft berokkend en bovenal dat zij haar vergissing wel heeft toegegeven. Men kan zich afvragen of een ongedateerde erkenning, dat de Sowjet-Unie niet zo ideaal is als je eens gedacht hebt wel een reëel toegeven van een gemaakte fout is. Juist hier is het van groot belang wanneer die conclusie getrokken werd: in 1934 zoals Diana Trilling deed of pas na het einde van de Wereldoorlog. Hellman's verdediging is hier omgezet in een aanval op de rol die anti-communisten tijdens en vooral na de McCarthy jaren hebben gespeeld in de buitenlandse politiek en in het intellectuele klimaat van Amerika. Het is dan ook niet toevallig dat Trilling in de verdediging tegen dergelijke beschuldigingen in 1976 terugkomt op die jaren waarin Hellman voor het HUAC moest verschijnen en zij zelf in *Partisan Review*

en *Commentary* de houding van de communisten veroordeelde.

Het artikel waarin de door haar eerste uitgever gewraakte passages stonden is een in 1976 herziene visie van een artikel uit 1967 dat zij schreef voor een symposium over de vraag of men zich als anti-communistische *liberal* verantwoordelijk voelde voor de Amerikaanse aanwezigheid in Vietnam. In de jaren '60 waren er namelijk steeds meer onthullingen gedaan over geheime activiteiten van de CIA. Eén van de meest in het oogspringende daarvan was de financiering van het *Congress for Cultural Freedom*, een in 1950 opgerichte internationale organisatie die intellectuelen binnen en buiten de Verenigde Staten wilde verenigen in een culturele en intellectuele strijd tegen het oprukkend communisme. Uit de aard der zaak hadden hiervan veel intellectuelen deel uitgemaakt die zich in die tijd niet meer wilden scharen achter hun voormalige linkse en communistische vrienden, en die vanuit een bewuste keuze voor Amerika en tegen het communisme weigerden McCarthy tot de grootste vijand van de Verenigde Staten te bestempelen. Diana Trilling was er één van. In de jaren '30 was ze gedurende korte tijd, zoals ze het zelf noemt, een communistische fellow-traveller geweest, maar ze was niet goed geworden van de methoden die communisten gebruikten om goedwillende intellectuelen voor hun karretje te spannen onder het mom dat iedereen die niet de communistische front-organisaties in alle tactische bewegingen volgde het fascisme objectief in de kaart speelde. Sinds 1935 had ze zich dan ook tegen de volgens haar overweldigende invloed van communisten en hun sympathisanten in Amerikaanse intellectuele kringen verzet. Ze was er toen al en is er in 1976 nog steeds trots op anti-communist te zijn. Zij beschouwde dit als haar plicht als *liberal*, zoals ze het ook tot haar plicht rekende de methodes van McCarthy en de zijnen te verafschuwen en zij het betreurde dat er aan zijn praktijken niet eerder een einde werd gemaakt. De geschiedenis van haar en haar geestverwanten is langzamerhand uitputtend beschreven. Hoe zij via een strijdbaar anti-stalinisme in de jaren '30 en '40 tot de woordvoerders van de nieuwe Koude-Oorlog stemming in de Verenigde Staten werden en hoe zij in de jaren '50 de consensus rond de zogenaamde 'End of Ideology' belichaamden. Zij waren het voornaamste slachtoffer van de kritiek van New-Left-aanhangers in de jaren '60 op het politieke klimaat in de Verenigde Staten. Deze veroordeelden vanuit verontwaardiging over Vietnam de zelfgenoegzame regeringsgetrouwheid van de consensus-intellectuelen. Met de genoemde onthullingen over CIA-steun aan intellectuele ondernemingen uit die tijd leek dit oordeel definitief te zijn gerechtvaardigd.

Het is tegen dit soort kritiek dat Trilling zich verdedigt. Zij voelt zich niet speciaal verantwoordelijk voor Vietnam. Integendeel, ook in 1976 houdt zij met overtuiging staande dat het communistische gevaar na de Tweede Wereldoorlog enorm was, dat een aanval op de Sowjet-Unie met militaire middelen niet mogelijk was maar dat het de plicht van de werkelijke *liberal*-intellectuelen was, zeker wanneer zij de verderfelijke van het communisme uit eigen ervaring zo goed kenden (zij zelf uit het begin van de jaren '30), om met al de middelen die hen wel ten dienste stonden tegen het communisme te strijden. Dat zij daarbij in het geheim met CIA-geld gesteund werden is misschien jammer maar veranderde niets aan de standpunten die zij toen en

nu uit volle overtuiging innam. Het valt op dat Trilling's verdediging hier sterk lijkt op die van Hellman. Beiden staan persoonlijk nog steeds in voor de opvattingen die zij eens verdedigden en of deze meningen door een organisatie, of het nu de CPUSA of de CIA was, werden gebruikt in een grotere politieke context voegt aan de verantwoordelijkheid van de individuele schrijfster niets toe. Beiden geven kort en nauwelijks gespecificeerd aan, dat ze wel iets maar niet alles wisten van de betrokkenheid van de CIA of de communisten bij hun activiteiten. Ook Trilling noemt geen datum voor het moment, dat zij zeker werd van de CIA-steun aan het *Congress for Cultural Freedom*. Naast deze strikt op de persoonlijke verantwoordelijkheid gerichte verdediging — 'ik heb altijd precies geschreven wat ik wilde en daarachter sta ik nu nog steeds' — wordt ook door Trilling, net als Hellman dat deed, het verwijt aan anderen in veel algemenere termen gegoten: de communisten en hun fellow-travellers die niet op hun schreden wilden terugkeren hebben er direct en indirect schuld aan, dat het wereldcommunisme niet al in een vroeger stadium is teruggedrongen. Zij zijn zo verantwoordelijk voor de aanval van Noord-Vietnam op Zuid-Vietnam en daarmee schuldig aan de Amerikaanse betrokkenheid in deze oorlog. Het verzet van anti-communistische *liberals* in de jaren '50 ging terecht tegen deze intellectuele immoraliteit in.

Afgezien van de overeenkomsten tussen de verdediging van de twee schrijvers lijken ook de beschuldigingen waartegen zij zich verdedigen opvallend veel op elkaar. Zowel bij McCarthy als bij de nieuw-linkse kritiek uit de jaren '60 was de aandacht gevestigd op het onthullen van samenzweringen. Zij verweten Amerikaanse intellectuelen iets vergelijkbaars: jullie hebben je naïef voor een kwaadaardig complot laten misbruiken, jullie hebben je intellectuele onafhankelijkheid en integriteit op het spel gezet door geen oog te hebben voor de samenzweringen die met jullie hulp zijn opgezet; de belangen die jullie hebben gehoord, of dat nu met geld of met idealistische drog-redeneringen gebeurde hebben jullie geweten overstemd. Met dit verwijt wordt tegelijkertijd een ideaal-beeld voor de Amerikaanse, of liever iedere, intellectueel geschetst. Deze dient onafhankelijk van alle belangen slechts verantwoording af te leggen aan zijn intellectuele geweten, dat slechts vrijheid en de rede als norm aanvaardt.

In plaats van te beslissen in deze confrontatie van schone gewetens lijkt het in 1985 interessanter om uit te zoeken hoe het komt dat in de Verenigde Staten zo'n goede voedingsbodem lijkt te bestaan voor samenzwerings-theorieën. Daaraan moet lijkt mij dan de vraag gekoppeld worden of het ideaal dat daarmee aan intellectuelen wordt voorgespiegeld met deze wat paranoïde voorstelling verband houdt.⁵ Een dergelijke vraagstelling zal ook, de tijd is daar zeker rijp voor, meer oog hebben voor overeenkomsten tussen de jaren van de consensus en die van de reactie daarop. In die richting wordt gewerkt door bijvoorbeeld R.H. Pells⁶ die aantoont dat de nadruk van de End of Ideology-intellectuelen op persoonlijke verantwoordelijkheid zeker niet diametraal staat tegenover de idealen op dit gebied in de jaren '60. Een verklaring zou gezocht kunnen worden in de speciale traditie van links in de Verenigde Staten. Het populisme rond 1900 bijvoorbeeld werd ook gekenmerkt door een sterke argwaan ten aanzien van 'interests', een afkeer van

iedere vorm van eigenbelang in de politiek. In deze denkwereld stond het aantonen dat iemand ergens belang bij had al gelijk met het veroordelen van diens opvattingen daarover. In Europa lijkt een al te paranoïde angst voor een socialistische samenzwering al snel te zijn ingedamd door het ontstaan van de sociaal-democratische massa-partijen.

Hoe dit onderzoek verder ook uitvalt, het lijkt mij duidelijk dat er bij de studie naar de rol die intellectuelen in de Amerikaanse geschiedenis spelen een tussenweg moet zijn tussen de simpele 'objectief-het fascisme-in-de-kaart-spelende'-analyse van de Komintern in de jaren '30 en de hyper-persoonlijke verantwoordingen van schrijfsters als Trilling en Hellman. Minder vruchtbaar dan deze twee extremen kan dat moeilijk zijn.

NOTEN

- 1 L. Hellman, *Scoundrel Time* (New York, 1976).
- 2 D. Trilling, *We must march my darlings. A critical decade* (New York, 1977).
- 3 L. Hellman, *op. cit.*, 81.
- 4 S. Hook, "Lillian Hellman's *Scoundrel Time*". *Encounter* XLVIII nr. 2 (febr. 1977) 82-91.
- 5 Zie voor deze vraagstelling bijvoorbeeld: R. Hofstadter, *The paranoid style in American politics* (New York, 1965).
- 6 R.H. Pells, "From community to conformity: social criticism in the postwar years" in: R. Kroes, ed. *The intellectual in America* (Amsterdam, 1979).